

Milli Elit Yetiştirme Problemimiz Üzerine İnceleme(*)

İsmail ÇELİK (**)

Öz: II. Meşrutiyet sonrası memleketin kalkınmasındaki en önemli görevin eğitim sisteminde olduğu kanaati hâkim olmuş, dönemin Maarif Nazırı olan Emrullah Efendi, Maarifle ilgili olarak ıslahatların önemine değinmiş, ülkenin birliği, beraberliği ve kalkınabilmesi için gerekli olan milli elitler yetiştirilmesi görüşünü ortaya atmıştır. “Tuba Ağacı Nazariyesi” adı verilen bu görüşüyle Emrullah Efendi, ilmin yukarıdan başladığını, eğitimde reformunda öncelikle Darülfünun’dan başlatılması gerektiğini ifade etmiştir. “Bizler yüksek zihinlere muhtacız” diyerek elitlerin ülke için önemini vurgulamış ve bu yönde çalışmalar yapmıştır. Feridun Vecdi tarafından da desteklenen elit eğitimi akımı, daha sonraki dönemlerde ise Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan tarafından savunulmuştur. Deha seviyesinde olan insanların özellikle ülkenin kalkınması noktasında çok önemli olduğunu ifade eden bu eğitimciler, üniversitelerin yeterlilikleri açısından üstün bir medeniyet kurmak için batıda yerleşmiş olan ilim zihniyetinin ülkemizde de yerleştirilmesinin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Elit yetiştirmek suretiyle kalkınmanın gerçekleşeceğini ileri süren bu düşünce, eğitim tarihimiz açısından hâlen güncelliğini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Elit, Eğitim, Emrullah Efendi, Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan

An Analysis on Training Our National Elites

Abstract: Educational movements seen after the Second Constitutional Monarchy period in Ottoman Empire had the same view that the most important obstacle for the development of the country was lacking of education and some opinions were put forward related to education. Emrullah Efendi, Minister of Education at that time focused on the importance of reforms in education and had the idea that national elites had to be grown up for the development and union of the country. Emrullah Efendi stated in his work named “Tuba Ağacı Nazariyesi” that all sciences started from upper level of community and therefore reform had to be started primarily in Daru'l-fünun (Istanbul University). He noted the importance of elites by saying “we need superior brains” and worked in accordance. He believed that quality in education is more important than quantity and focused on the training of trainers. Movement of elite education is supported by Feridun Vecdi and was additionally advocated by Ziya Gökalp and Mümtaz Turhan in the later periods. These trainers having realized the importance of people with genius intelligence for the development of country discussed the efficiency of universities and highlighted that scientific understanding, settled in the West, had to be transferred to the country for a superior civilisation. This thought, suggesting that development would be possible by growing up elites, is still up to date topic in educational history of the country.

Keywords: Elite, Education, Enderun, Emrullah Efendi, Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan

*) Çelik, İsmail, 2011 Doktora Tezinden Üretilmiştir.

**)Yrd.Doç.Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü (e-posta: icelik@agri.edu.tr)

Makale Geliş Tarihi: 10.06.2016

Makale Kabul Tarihi: 17.02.2017

I. Giriş

20. Yüzyıl başında eğitim sistemimizde reform hareketleri başlamış ve bu süreçte yayılan eğitim akımları ülkemizi de derinden etkilemiştir. Bu eğitim akımlarından biri ise Milli elitler yetiştirmeyi amaçlayan Elit Eğitim Akımı'dır. Dönemin Maarif Nazırı olan Emrullah Efendi tarafından savunulan bu görüş daha sonraki dönemlerde Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan tarafından da desteklenmiştir.

Eğitim sisteminin milli olması gerekliliğine değinilmiş ve bu sistemin yürütülmesinin ise ancak eğitimcilerin eğitimcilerini, yani elit insanları yetiştirmekle mümkün olacağı ileri sürülmüştür. Bu dönemde temel eğitimin savunucuları ile ciddi tartışmalara girilmiş, Emrullah Efendi'nin Satı' Bey ile yaptığı hararetli tartışmalar döneme damgasını vurmuştur. Temel eğitimi savunan Satı' Beye karşı eğitimde reform hareketlerinin üniversiteden başlanması gerekliliği vurgulanmış, ekonomik anlamda yapılacak yatırımların eğitim açısından öncelikli olarak elit insanların yetiştirilmesine ayrılması gerektiği ifade edilmiştir.

Elit kavramı Latince seçme anlamına gelen "eligre" ve seçilmiş anlamına gelen "electa" sözcüklerinden türemiş olup Fransızca "Elite" sözcüğünden dilimize geçmiştir (Arslan, 2007b). Türk Dil Kurumunun sözlüğüne göre "*seçkin; benzerleri arasında niteliklerinin yüksekliğiyle göze çarpan, üstün, mümtaz, güzide, mutena anlamında kullanılır. Diğer bir kullanımı ise; bir toplumda gücü ve saygınlığı olan kişi veya gruptur* (Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük [TDK], 2007, s.1)". Fransızcadan dilimize geçen elit sözcüğü 17. yüzyılda kaliteli mallar için kullanılmakta iken sonraları birinci sınıf askeri birlikler için kullanılmıştır (Bottomore, 1997). Pareto'ya göre ise seçkin; sosyal değer bakımından bilgide en yüksek başarıya ulaşmış kişi olarak tanımlanmaktadır (Pareto, 2005). Elit kavramı, bilimsel alanda Pareto sayesinde popüler olmuştur (Arslan, 2007b). Bu tanımlamalarda geçen seçkin kavramının devletin her kademesi için önemli olduğu ve bu kişiler yardımıyla devletin geleceğinin şekillendirilmesi gerekliliği artık şüphe götürmez bir gerçek halini almıştır. Bu durum eğitim tarihi açısından ele alındığı zaman Platonla birlikte başladığı görülmektedir.

Bireylerin yetenekleri açısından öncelikli olarak yetiştirilmesi gerektiği görüşü Platon ile başlamış Aristo, Fenelon, Nietzsche ile devam etmiştir (Çelik, 2011). Platon Atina'da sınıflar arası bir mücadelenin arttığı bir dönemde yaşamış, toplumu bu ortamdan kurtarabilmek için katı bir sınıf ayrımına dayanan aristokratik bir düzen tasarlamış, insanların doğuştan eşit olmadığını ve akıllı bilge azınlığın devleti yönetmesi gerektiğini ifade etmiştir (Göze, 2000).

Platon "*ya filozoflar devleti idare etmeli yahut krallar filozof olmalıdır*" diyerek Atina'nın ihtiyaç duyduğu liderlerin yetiştirilmesini devletin en büyük görevi olarak görmüştür. Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı nazariyesi de bu sebeple Platon'a kadar dayanmaktadır (Öymen, 1969, s.29- 30). Kanad'a göre devletin en yüksek gözcüleri şüphesiz filozoflardır. Eğer filozoflar bir devletin başında bulunmazlarsa; devlet ve

felsefe kuvveti birleştirilmediğinden devletler ve insan nesli fenalıklardan kurtulamayacaktır. Bu sebeple filozoflar, devletteki yüksek mevkilerin gerçek adaylarıdır (Kanad, 1963). Dolayısıyla devlet yönetimi oluşturulurken mutlaka bilginlerden oluşmalı ve yurttaşları eğitmekle görevlendirilmelidir (Aydınlı ve Ayhan, 2004). Platon'a göre eğitim, insanlardaki farklılıklardan dolayı yeteneklere göre verilmelidir. Yönetici olarak eğitilecek olanlar ise üstün yeteneklere sahip insanlardır. Bu kişiler, sebatlı yürekli, yakışıklı, soylu ve güçlü olmalı; bu kişilerde bilimleri kavrama gücü ve öğrenme kolaylığı da bulunmalıdır ki verilecek eğitim hedeflere ulaşmada başarı sağlayabilsin (Platon, 2002).

Bireyler arasında yetenek açısından farklar bulunduğundan devlet yöneticiliği için en üstün olanların seçilip yetiştirilmesi için bir eğitim örgütünün kurulması zorunludur (Enç, 1973). Bu gençlerin eğitimi ise vatandaşların en iyileri ve en yeteneklileri tarafından yapılmalıdır (Kanad, 1963). Üstün insanlar daha üstün insanlar tarafından yetiştirildiği zaman onlardan bir şeyler öğrenebilir ve yeteneklerini daha iyi geliştirebilirler (Çelik, 2011).

Platon, yalnız koruyucu ve yönetici sınıfın eğitim görmesi taraftarıdır. Eğitimde en önemli konunun seçim mekanizması olduğunu ifade eden Platon'a göre eğitimin her döneminde seçme ve eleme yapılmalı 20 yaşına gelindiğinde tekrar sıkı bir testten geçirilerek daha ileri düzey bilgiler verilmelidir (Ünder, 1993). Koruyucu sınıftan seçilerek yöneticilerin arasına katılacak adaylar da 30 yaşında elemeye tabi tutulacak, 20 yıllık bir eğitim sürecini daha tamamlayarak 30-50 yaşları arasındaki dönemde, bilimlerin en yücesi olan felsefe ve diyalektik eğitimi alacaklardır. Bu dönemi başarabilen adaylar, toplumu yönetmeye, toplumun lideri olmaya hak kazanacaklardır (Dural, 2006; Şenel, 1999). Koruyucuları yetiştirirken ilk öğrenilecek bilgi sayı ve hesap bilgisidir. Matematik özellikle savaş sanatı için vazgeçilmez bir bilgidir (Platon, 2002). Güvenli bir yaşa gelmiş ve emin öğrenciler için öncelikle kişilik eğitiminin entelektüel gelişim izleyecek iyiliğin ve dolayısıyla kendilerinin ne olduğunu bilen insanlar tarafından yapılması gerekmektedir (Hare, 2002). Filozof yaratılıştaki insanları toplumların binde biri kadar küçük bir azınlıktır. Eğitimin diyalektikadan önceki aşamaları diyalektikaya yetenekli olan insanların seçilmesi için bir araçtır. Platon toplumsal düzenin kurulmasında gereksinim duyulacak insan gücünün yetiştirilmesinde iyice planlanmış ve titiz bir şekilde kontrol edilecek bir eğitim sisteminin gerekliliğini belirtmektedir (Ünder, 1993).

Platon'dan sonra Aristo da özellikle aydın kesimin eğitime yönelerek bu gençlerin yönetim açısından uyumlu olan niteliklerinin geliştirilmesini şiddetle önermiş, bütün eğitim uygulamalarının güzel ve erdemli insanların yetiştirilmesi için kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Akıl ve sağlıklı vücut eğitiminin sermayesidir (Bereday, 1973). Platon ve Aristo'ya göre politik yapı içerisinde elitlerin istihdam edilmesi çok önemli bir konudur. Aristo şehrin en iyi kurallarla korunması ve toplumun en seçkin kişileri tarafından yönetilmesi gerekliliği üzerinde ısrarla durmakta ve bu kişilerin yüksek zekâ seviyesine ve iyi bir eğitime sahip cesur ve ılımlı vatandaş olmalarının başarılı olmalarında etkin rol oynadığını ortaya koymaktadır (Brezis, 2010).

17. yüzyıl düşünürlerinden John Milton, halk eğitiminden ziyade seçkin tabakalara mensup çocukların yetiştirilmesinin daha önemli olduğunu ileri sürmekte ve 12- 21 yaşları arası yetenekli çocukların devam edecekleri bir akademi kurulmasını ve verilecek derslerin de zengin bir çeşitlilikte olması gerektiğini vurgulamaktadır (Aytaç, 1998). Nietzsche ise kitlelerin refahı için eğitilmesinden ziyade zeki ve sanatsal elitlerin eğitilmesinden yana bir tavır almış ve gerçek kültürel liderlerin yetiştirilmesi için iyi organize edilmiş bir eğitimin gerekliliğine işaret etmiştir (Johnston, 1998). Vilfredo Pareto da toplumsal yaşamın her alanında bireysel yetenekler açısından bir eşitsizliğin olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple toplum üyelerinden yeteneklilerin yönetici seçkinleri oluşturmada bir kaynak olduğunu belirtmektedir (Bottomore, 1997). Pareto, seçkinlerin ekonomi ve siyasi seçkin olarak genellikle iki şekilde karşımıza çıktığını söylemektedir (Pareto, 2005). Buraya kadar anlatılanlara bakıldığı zaman, elit insanların yetiştirilmesi konusunun önemli düşünürler tarafından ele alındığı ve bu konuda değerli görüşler ortaya koydukları görülmektedir.

Türk eğitim tarihi açısından elit eğitim fikri ise ilk olarak Orhun yazıtlarında ortaya çıkmıştır (Çelik, 2011). Bilge kağan devlet işlerinde özellikle tecrübeli ve bilgili olanların görevlendirilmesini sağlamıştır (Ligeti, 2008). Devletin var olması ve devam edebilmesi için herkesin üzerine düşen görevi en iyi şekilde yapması gerekmektedir. Devleti yönetecek kişilerde bilgelik gibi bir takım farklı özelliklerin bulunması esastır. Bu sebeple yönetimde görev alacakların bilgelik ve idare etme yeteneği göz önüne alınarak tayin edilmesi gerekmektedir (Gömeç, 1996).

Osmanlı padişahları arasında saltanat hırsı bulunmayan tek padişah olarak gösterilen ülkesinde Edebiyat, Tıp gibi alanlarda müteahhasıs bilginlerin yetiştirilmesi için gerekli kurumları açmış ve bu konularda önemli eserlerin yazılmasını sağlamış olan II. Murat da, Devlet yönetiminde etkili ve bilgili insanların getirilmesine çalışmış, Dünya tarihinde yeni bir çağ açan Fatih Sultan Mehmet gibi Dâhi bir oğul bırakarak devletin bekası için neler yapılması gerektiğini sonraki nesle göstermek istemiştir (Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 1987).

Yavuz Sultan Selim de devlet yönetiminde değerli insanları seçerek iş başına getirmiştir. Piri Paşa'nın Defterdarlıktan Vezir-i A'zamlığa getirilmesi bunun en büyük kanıtı olarak gösterilmektedir (Tansel, 1969). Yavuz Sultan Selim, faydalı olabilen yetenekli insanların yüce mevkilere getirilmesini istemiştir. Her hizmette o hizmetin layığını bulmaya çalışmış, ilim, kılıç, kalem ve hüner sahiplerini sarayında en güzel şekilde ağırlamış, diğer ülkelerdeki ilim ve sanat adamlarının huzurunda toplanmasına neden olmuştur (Uğur, 1989). Mısır seferi dönüşünde Ahmet Çelebi'nin atının ayağından sıçrayan çamurla kaftanı kirlenen Yavuz: "*Ulemanın atının ayağından sıçrayan çamur bile bizim için şereftir. Bu kaftan sandukamın üstüne örtülsün*" (Kemal, 1968, s.84) diyerek seçkin âlimlerin millet ve memleket için ne kadar değerli olduğunu ortaya koymuştur.

Enderun mektebi ise, Osmanlı Devleti'nin hem saray ve ordunun ihtiyacı olan kadrosunu yetiştirmek hem de yönetici kadrolarını yetiştirmek için kurulmuş bir kurum olarak elit eğitim fikrinin uygulamadaki hali olarak kabul edilmektedir (İpşirli, 1995). Tarihte Platon ile başlayan üstün yeteneklere sahip insanların eğitilerek devlet

yönetiminde görevlendirilmesi görüşü; Osmanlı Devleti'nde uygulanma imkânına kavuşmuştur. Millet ve memleketin müreffeh bir ortama kavuşabilmesinin ancak zekâ seviyesi yüksek insanların seçilerek milli şuur çerçevesinde eğitilmeleri ile sağlanabileceği kanaati hâkim olmuştur. Enderun Mektebi'nin açılmasında işte böyle bir görüşün etkisi büyük olmuştur. Enderun, saray düzeninin yeniden kurulması görevini yüklenmiş medreselere göre bilime açık ve daha faydacı bir felsefeye sahip olmuş bir kurumdur. Osmanlı İmparatorluğunun ideolojisini devam ettirecek kadroları yetiştirmesinden dolayı egemen sınıf tarafından bu kuruma büyük önem verilmiştir (İnal, 1996). Padişahlar, devlet gücünü teslim edeceği kişileri, kendisine bağlı olan ve çok iyi yetişmiş yetenekli insanlar arasından seçmişlerdir ki, gelecekte devlete problem teşkil etmesin (Akyüz, 1999).

Enderun mektebi, ilk etapta devletin gücünü ve kudretini koruyabilecek kabiliyetteki kapıkulu sınıfının yetiştirilmesi için kurulmuş, Osmanlı devletindeki eğitim sisteminin elit kadro yetiştirmekle ilgilenen bölümü olarak kabul edilmiştir (Akkutay, 1984; Ergin, 1942). Enderun Mektebi'nin elitler eğitimi modeli, Platon'un filozofları yetiştirmedeki modeline benzemektedir. Sıkı bir elemenden sonra seçilen yetenekli insanlar, devlet ideolojisine uygun olarak yetiştirilmektedirler (Akkutay, 1984).

Odalar şeklinde teşkilatlanan Enderun Mektebinde sıkı bir elit eğitimi programı uygulanmakta idi. Padişah tarafından devşirmeler arasından seçilen öğrenciler, küçük ve büyük odada Türk ve İslam kültürü esaslarına göre genel bir eğitimden sonra Türkçe, Arapça ve Farsça gibi dillerle Türk ve İran Edebiyatı, Türk Tarihi, Geometri gibi dersleri devrin en ünlü hocalarından almaları sağlanırdı. Ok atma, cirit atma gibi askeri talimlerle birlikte sportif faaliyetlere de yer verilirdi (Taşdemirci, 2001). Bu şekilde elit insanların bütünsel olarak yetişmeleri sağlanırdı.

Saray Mektebindeki eğitim bir odadan diğer odaya yükselme şeklinde gerçekleştiğinden her odada en kıdemli olan bir üst odaya geçerek çıkma denilen terfi gerçekleşirdi. En son oda olan Has Odadan çıkanlar büyük hizmetlere atanırlardı. Çıkanların yerlerine ise yine hazırlık saraylarından başarılı olanlar getirilerek mektebin eğitim-öğretime devam etmesi sağlanırdı (Ahmet Refik, 1924). Enderun Mektebinde ölçme ve değerlendirme olarak belirli zamanlarda yapılan on iki terfi sınavı yapılırdı. Her odadaki öğrenciler, on gruba ayrılarak başlarına birer lala verilmiş (Miller, 1931) ve eğitimleri bu şekilde denetim altına alınarak sürdürülmüştür.

II. Milli Elit Yetiştirme ve Emrullah Efendi

Ülkemizde elit eğitimi akımı, ilk olarak Emrullah Efendi tarafından Tuba Ağacı Nazariyesi olarak dile getirilmiş üzerinde birçok tartışmalar yapılmış, memleketimizin şartları gereği öncelikle üniversite eğitiminin ele alınması gerektiği ve ıslahatların bu kurumdaki başlayarak yapılması ihtiyacı belirli kesim tarafından kabul görmüştür. Emrullah Efendi, bu görüşünü uygulama imkânı bulamamış olsa da daha sonra Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan tarafından da savunulmuş ve günümüze kadar çeşitli yansımaları olmuştur (Çelik, 2011).

“İnsanlar toplu halde yaşamaları neticesinde en gerekli ihtiyaçlarını karşılama imkânına sahip olabilmektedir. Fakat daha ileri düzeyde ihtiyaçlar için normal insanlardan farklılık arz eden, yaşamı onlar için daha rahat kılabilen buluşlara ve fikirlere sahip olan üstün insanların varlığı, tartışılmaz bir zorunluluktur. Gerek yönetim gerek ekonomi ve gerekse bilimde elit insanların yetiştirilmesine bütün devletler özen 43 göstermişlerdir. Bu hususu göz ardı eden ve liyakate, mütehasıslığa önem vermeyen devletler, diğer devletlerin tahakkümüne boyun eğmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu da yöneticiler ve bilim adamlarının yetiştirilmesinde ihmal göstermiş olduğundan dolayı, devleti yükseltecek fikirler ortaya çıkmamış ve gerilemeye, yıkılmaya mahkûm olmuştur” (Çelik, 2011).

II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkan milliyetçilik akımlarının etkisiyle bilimsel bir seçkinler sınıfı yaratılarak toplumsal aydınlanma ve milli kalkınma amaçlanmıştır (Bakır, 2008). Çünkü ekonomik ve siyasi bir takım problemlerle uğraşan devletin, imkânlarını en kısa zamanda başarıya ulaştıracak ve kendisini bu çalkantılı dönemlerden çıkaracak insanların yetiştirilmesinde kullanması daha akılcı olacaktır. Böyle davranıldığı takdirde yetenekli olan insanların yetişmesi sağlanacak ve o insanlarla devletin siyasal ve toplumsal bütünleşmesi istenilen düzeyde gerçekleştirilmiş olacaktır (Çelik, 2011).

Mustafa Ergün, elit eğitimde Feridun Vecdi'nin esas savunucu olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Ergün, 1996). Feridun Vecdi eğitim sistemimizin gençlerin kafalarını aşırı bir şekilde bilgilerle doldurup milli bir terbiyeden yoksun bıraktığını söyleyerek eleştirmiş ve ülkenin geleceğine faydalı olacak insanların yetiştirilmesini elzem görmüştür (Feridun Vecdi, 1338). Bu insanların yetiştirilmesi için eğitimde reform çalışmalarının önemine değinen Feridun Vecdi, bu çalışmalara üniversitenin düzeltilmesinden başlanması gerektiğini belirterek, gerekçesini şöyle açıklamıştır: **eğitimde reform hareketleri, ülkedeki yetişmiş insan eksikliğinden dolayı ilköğretimden değil yükseköğretimden başlamalıdır** (Feridun Vecdi, 11 Haziran 1912). Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı Nazariyesini ise ülkenin içinde bulunduğu şartlar gereği yüksek zümrenin yetiştirilmesi için uygulanabilecek bir çözüm olduğunu belirtmektedir (Feridun Vecdi, 16 Haziran 1912). Ülkemizin yetiştirmeyi istediği insan tipinin ise “milli terbiyeli, fakat çağdaş ilimlerle mücehhez, müteşebbis, müstahsil” (Feridun Vecdi, 1338) niteliklerine sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır.

“Emrullah Efendi, milli seçkinler yetiştirme projesi ile ülkenin kurtarılacağı görüşünü okulöncesi eğitimden yükseköğretime kadar yapmış olduğu çalışmalarla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Çocukların özellikle milli bir eğitim almalarını istemiş, okulöncesi kurumların açılmasının özellikle gayr-i Müslimlerin faaliyetlerini engelleyeceğini ifade etmiştir” (Çelik, 2011).

Emrullah Efendi için en önemli kademe yükseköğretimdir. II. Meşrutiyet devrinde birkaç defa açılıp cehalet ve taassup yüzünden kapanan Darülfünun, Edebiyat, Diniyat ve Fünun olarak üç şubeye sahipken (Kansu, 1932) 1912 yılında Maarif Nazırı Emrullah Efendi tarafından Ulum-i Aliye-i Diniye şubesinin açılmasıyla dört şubeye çıkmıştır (Özyılmaz, 1993). Elit insanların her alanda yetişmesini sağlamak için böyle bir şubenin açılmasını gerekli görmüştür.

Türkiye’de yeni bir yükseköğretim müessesesi kurma girişimleri 19. yüzyıl ortalarına doğru başlamıştır (İhsanoğlu, 1993). Türkiye’de gerçek bir üniversite anlayışının ortaya çıkışını ilk kez 1912 yılında Maarif Nazırı Emrullah Efendi zamanında yapılan düzenlemeyle Darülfünunun, ilk kez çağdaş anlamda bir üniversite kimliği ve işlevi kazanmasıyla görmekteyiz. 21 Nisan 1912 tarihli Darülfünun Nizamnamesi’nin gerekçe bölümündeki şu sözler, gerçek bir üniversite anlayışının gelişmeye başladığını göstermesi bakımından tarihsel bir değere sahiptir. *“Darülfünunlar bilim ve bilgilerin yayılması ve gelişmesine çalışan memleketin en büyük bilim müesseseleridir. Gerçekten Darülfünun bilim ve fenlerin hem yayılması, hem de gelişmesine hizmet eder. Bu iki faaliyet birbirinden ayrıdır.”* Bu sözler Darülfünun’un gerçek bir üniversite yolunda adım atmaya başladığını göstermektedir (Bahadır, 2007, s.5). Üniversiteler, ilmin yayılmasını sağlayan müesseseler olarak karşımıza çıkmaktadır. İlimin yayılabilmesi içinde Batı medeniyetinin çok iyi tetkik edilmesi ve ilim zihniyetinin oluşması gerekmektedir. Üniversiteler ancak elit insanlar yetiştirebildiği müddetçe devlete fayda sağlayabileceklerdir. Aksi takdirde yapılacak masrafların karşılığı olmayacaktır (Çelik, 2011).

Emrullah Efendi, 22 Nisan 1912’de Darülfünun Nizamnamesinin gerekçesinde Darülfünunu ilimler ve fenlerin yayılmasına ve ilerlemesine hizmet etme konusunda görevli olduğunu ve bu bakımdan maarifin en yüksek yayma merkezi oldukları gibi, orta ve ilkokulların ilerlemesine de katkı sağladıklarını ifade etmektedir. Bir devletin âlemdeki siyasî yerinin medeniyet derecesiyle, ilim ve fenlerdeki ilerlemesiyle orantılı olduğunu belirten Emrullah Efendi, ilmin yayılması ve ilerlemesine hizmet eden bilginleri yetiştirecek Darülfünun’ların gördüğü hizmetin çok büyük olduğunu vurgulamakta bu sebeple Darülfünunda yapılacak düzenlemeyi, maarif açısından ihtiyaçların başı saymaktadır (Emrullah, 1328; Koçer, 1974; Tekeli, 2007).

Emrullah Efendi, kitlelerin mi yoksa seçkinlerin mi eğitileceği konusunda yapılan tartışmalara farklı bir açıdan yaklaşarak eğitim reformlarına üniversiteden başlanması gerektiği görüşünü dile getirmiştir. Eğitimin Tuba ağacına benzediğini söyleyerek eğitimde yapılması lazım gelen yeniliklere Darülfünun’dan başlamasını önermiştir (Sakaoğlu, 1993). Bu öneri eğitim açısından yüksek zihinlere olan ihtiyacın bir gereksinimidir. Eğiticiler yetiştirilmeden nasıl bir eğitim verilebilir? Bunun bilincinde olan Emrullah Efendi, önceliğin elit kadrolar yetiştirilmesi olduğunu ifade etmiş ve bunun yolunun da üniversiteden geçtiğini belirterek yapılacak olan reformların öncelikle bu kurumda olması gerektiğini savunmuştur (Çelik, 2011). *“Yaşanılan dönemin şartları dikkate alındığında ilk ve orta öğretimin düzenlenmesi ve daha sağlıklı işlemesini sağlamak için gerekli olan öğretmen kadrosunun yetiştirilmesi öncelikle yükseköğretim kademesine önem verilmesi ile mümkün olabilirdi”* (Polat, 2009, s.28). İlkokulla uğraşmak yerine, bir elit eğitime yönelme durumunu görselleştiren “Tuba ağacı nazariyesi”, II. Meşrutiyet döneminin eğitim mantığını resmetmektedir (Armağan, 2008). Elit insanların yetiştirilmesinde gösterilecek ayrıcalığı eşitlik ilkesine aykırı bir davranış olarak kabul edenlere karşı: *“ilmi olan, en buhranlı zamanlarda metanet gösteren, en şiddetli zamanlarda büyük kahramanlar gibi karar verme yeteneğine sahip*

insanların henüz okuma yazma bilen insanlarla bir tutulamayacağını” söyleyerek cevap vermiştir (Emrullah, 1326).

Cennette kökü yukarıda, dalları ve meyveleri aşağıda olan Tuba Ağacından esinlenen Emrullah Efendi, öncelikle yüksek okulların açılarak Darülfünun’un en ileri düzeye ulaştırılması, Sultanilerden ve Darülfünun’dan yetişenler çoğaldıkça da halkın eğitiminin yaygınlaşacağını ifade ederek yeni nizamnameler hazırlanmasını öngörmüştür. Emrullah Efendi’ye göre, ilköğretimin yaygınlaştırılması ve ıslahı, en az üç kuşağın harcanması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu durumun gerçekleşmesini beklemektense, vatansever yükseköğrenimlilerin özverilerini harekete geçirmek ve bunların sayısını çoğaltmak daha kestirme bir yoldur (Sakaoglu, 1993).

Eğitimde nicelikten ziyade nitelik önemli bir rol oynamaktadır. Bu kalite ise yetenekli olan belli bir kesimin gerekli nitelik ve yeterlilikte eğitim almasıyla gerçekleşir. Bu nedenle ülkenin imkânları dikkate alınarak kaliteye yönelip elit bir zümre yetiştirilmesi zorunluluk arz etmektedir (Bakır, 2008). Maarifte okullar mantıken aşağıdan yukarıya doğru gitmesine rağmen bunun her devresinde ilim yüksek zümreden aşağı doğru inmektedir. Dolayısıyla aşağısını düzeltmek için önce yukarıyı yapmak gerekmektedir (Ülken, 1966). İlim yukarıdan başlar, eğitim ağacı Tuba Ağacı gibi kökü yukarıda olan bir ağaçtır. Tarihte de bütün ilmi beşerin bu şekilde ilerleme göstermiş olduğu gerçektir (Ergün, 1982). Önce eğiticileri eğitmek suretiyle onlara gerekli vatan sevgisini yerleştirmek daha sonra halkın eğitimine yönelmek lazımdır. Aksi takdirde devletin kısıtlı bütçesi boşa harcanmış olur ve gerçekleştirilmeye çalışılan milli elit yetiştirme düşüncesi de kesintiye uğrar (Çelik, 2011).

Emrullah Efendi bilimi Tuba ağacına benzetmekle, bilimin yüksekte bulunduğunu, halkın bilgili olabilmesi için önce memlekette yüksek bilimin işlemesi gerektiğini anlatmak istemiş, bu amaçla eski dönemin dört sınıflı idadilerini kaldırarak, yerlerine yedi sınıflı Sultanileri koymaya ve Darülfünun’u yüksek bir bilim kurumu durumuna getirmeye çalışmıştır (Duru, 1975). Ülkenin kalkınması ve ilerleyebilmesi için yüksek öğrenim seviyesinde iyi yetişmiş gençlerle bunu sağlamaya çalışmıştır (Kazıcı, 1995).

Terbiyenin esaslarını; eşitlik, sorumluluk, fazilet ve vatan menfaatleri çerçevesinde hareket etmek olarak ortaya koyan Emrullah Efendi, eşitlik konusunun insanlar tarafından yanlış anlaşıldığını, eğitimde eşitliğin herkesin bir kalıptan çıkarılması olarak anlaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre Allah insanları birbirlerinden farklı yarattığından hiçbir zihin diğerinin aynı olamaz. *“Biz yüksek zihinlere muhtacız”* diyen Emrullah Efendi, insanların yeteneklerine göre eğitim görmelerinin zaruri olduğuna inanmakta, deha seviyesindeki insanların da diğer insanlarla aynı seviyede tutulmasının yanlışlığını şu sözlerle ortaya koymaktadır: *“Deha sahipleri bize rehberlik edecek. Onlarda bizim seviyemizde kalacak olursa, cemiyet terakki edemez”* İlerleme nasıl olur acaba? Topyekûn Halk mı ilerlemeyi gerçekleştirmekte yoksa deha seviyesinde olan insanlar mı yaptığı buluşlarla ilerlemenin öncüsü olmaktadır? Tabii ki yüksek zihinlere sahip insanlar ilerlemenin öncüsü durumundadırlar. Öyleyse bu insanların yetişmesine daha fazla önem göstermek ve ayrıcalık tanımamız gerekmektedir. Aslında bu ayrıcalık zihinlerinin yüksek olmasından, sahip oldukları yeteneklerden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla böyle bir uygulamada herhangi bir eşitsizlikte söz konusu değildir

(Emrullah, 1326, s.448-450). Emrullah Efendi, bu görüşleriyle milli elit yetiştirmenin her dönemde önemli olduğunu ortaya koymuştur.

III. Milli Elit Yetiştirme ve Ziya GÖKALP

Milli elit yetiştirme konusunda Ziya Gökalp'ta önemli görüşleriyle savunucular arasında bulunmaktadır. Elit anlayışını anlayabilmek için Gökalp'in kültür ve medeniyet kavramını nasıl anladığını ortaya koymamız gerekmektedir. O'na göre kültür, bir milletin kendisine mahsus duygu ve düşünüş özellikleridir (Celkan, 1990). Medeniyet ise, aynı medeniyet dairesi içindeki milletlerin sosyal hayatlarının ortak bir bütünüdür (Gökalp, 1976b). Millî kültür duygulardan, medeniyet ise bilgilerden mürekkeptir (Gökalp, 2007). Gökalp'a göre, bir medeniyetin içinde çeşitli kültürler bulunabilir. Batı medeniyeti, İngilizler, Fransızlar ve Almanlarda ortaktır. Medeniyet, milletler arasında benzerlik işaretidir. Kültür ise milletleri farklılaştırır. Medeniyet, millî kültüre mal edilmediği müddetçe, millet tarafından da benimsenmez (Heyd, 1980).

Bir milletin estetik, ahlâkî ve felsefî zevkleri kendine hastır (Gökalp, 1973). Bir millet, diğer bir milletin dinî, ahlâkî ve estetik duygularını dışarıdan alıp taklit edemez (Gökalp, 1976b). Dışarıdan yalnız kavramlar, usuller, teknolojiler alınabilir; duygular, heyecanlar, zevkler kültürün unsurları olduğu için tamamıyla millidir ve dışarıdan alınamaz (Gökalp, 1973). Medeniyet, fertçiliği teşvik ederek dayanışma ve disiplin kuvvetlerini azaltmakta, kültür de fertlerden çıkarılmadan fedakârlık ister. Bundan dolayı kültürlü bir kavim ahlâken ve siyaseten medenî bir kavimden üstündür (Gökalp, 1973). Her millet kendine özgü olan millî kültürünü güçlü bir şekilde tanıyıp özümseydikten sonra bilgiler açısından medeniyete ait olan unsurları bünyesine alabilir. Bu da elit insanların yardımıyla gerçekleşebilir. Elitler medeniyeti alıp kültürle yoğurup halka aktarabilirler (Çelik, 2011).

Gökalp'a göre Türklük ve Müslümanlık özgün kültürümüzün bir parçası olduğundan kültürümüzün millî kalması, medeniyetimiz ise Batı medeniyeti olması gerekir (Özakpınar, 1998). Çünkü bir millet ilk önce kendi güzelliklerini sever, sonra diğerlerini. Dolayısıyla kültür, sevdiğimiz şeylerin toplamıdır; Medeniyet ise beğendiklerimizin toplamıdır (Gökalp, 1977b). Bizlere düşen kültür ve medeniyeti birlikte ele almak, beğendiklerimizi alırken sevdiğimizle iyi bir bağ oluşturmaya dikkat etmeliyiz.

Kültür iki kısımdan oluşur: biri hars adı verilen demokratik özelliğe sahip olan Millî kültür, diğeri ise tehzeb denilen işlenmiş aristokratik özelliğe sahip olan kültürdür. Tehzibde çeşitli milletleri eklektisizme yönelten kültürel etkileşim söz konusu iken, harsta, milletin kültürüne değer vermek esas olduğu için milliyetçiliğe yönlendirir (Türkdoğan, 1998). Gökalp'e göre "*Bir cemiyetin bütün fertlerini birbirine bağlayan, yani aralarında dayanışma husule getiren müesseseler, kültür müesseseleridir. Bu müesseselerin toplamı o cemiyetin kültürünü teşkil eder. Bir cemiyetin üst tabakasını başka cemiyetlerin üst tabakalarına bağlayan müesseseler de, medenî müesseselerdir. Bir neviden olan bu gibi müesseselerin hepsi, medeniyet adını verdiğimiz toplama vücuda getirir*" (Gökalp, 1973, s.297). Görülüyor ki kültür ve medeniyet birbirini tamamlayan

parçalar olmakla birlikte en büyük görev kültüre düşmektedir. Bütün alanlarda yapılacak çalışmalar için başvurulacak ilk kaynak milli kültür olmak zorundadır.

Terbiyenin en mühim kaynağı millî buhranlardır. Önceleri Prusya'yı terbiye eden bir millî felâket olduğu gibi, bugün bizde de terbiye edici tesirler yapan, millî buhrandır. Çocuklarımızda ve gençlerimizde görülen bugünkü ideale ait duygular, öğretmenlerin eserinden ziyade, millî buhranların önemli sonuçlarıdır (Gökâl, 1973). Eğitim, değer yargılarının toplamı olan kültürü özümleme işidir. Öğretim ise, bireylere gerçek yargıları konusunda ders vermektir. Bundan dolayı eğitim ulusal olmalı, çocuklara rasyonel bilimsel bilgi kazandırma işi olan öğretim ise, evrensel olmalıdır (Alkan, 1987). Öğretim bireyin, maddî yasaları kullanacak bir yeterliğe eriştirirken eğitim, onu, kültürle silâhlandırarak, bireyin toplumsal çevreye uyumunu sağlayarak, toplumsal kuvvetleri sevk ve idare edecek bir yeterliğe eriştirir (Binbaşoğlu, 2005; Ergin, 1942).

Türk milletinin modern milletler seviyesine çıkartılması için önce okullarda çocuklara ve gençlere verilecek millî kültürün kurulması gerektiğini ifade eden Gökâl, üniversiteyi millî kültürü kurup geliştiren ve liselere yayan bir kurum olarak görmektedir. "Emrullah Efendi'nin dediği gibi, ilim Tuba Ağacına benzer, maarif yukarıdan yayılır". Görüşünü kabul eden Gökâl, modern eğitimin millî kültüre dayanması gerektiğini; millî kültürün de milletin hayatından belirdiğini; Avrupa'dan kültür ve eğitim alamayacağımızı ancak, fertlerin teknolojiye intibakı olan öğretimin lâmilli olması dolayısıyla Avrupa'dan aynen alınmasını istemektedir. Bu çerçevede öğretmeni fennin temsilcisi, eğiticiyi millî kültürün temsilcisi ve profesörü ise her ikisinin birden temsilcisi olması gerektiğini vurgulamaktadır (Ergün, 2009).

Millî kültür, yalnız dâhilerin fikirlerinde ve kahramanların fiillerinde belirdiğini ifade eden Gökâl'e göre bu seçkinler temsilci bir mahiyete sahiptirler. Milletin seçkinleri, ancak dâhileri ile kahramanlarıdır (Duru, 1975). Bu nedenle her millet için değerli olan -ülkenin geleceğine yön veren deha seviyesindeki- insanların eğitimine de gerekli ehemmiyetin verilmesi devletin en önemli görevi sayılmalıdır.

Gökâl, Sultanilerin devleti idare edecek seçkinleri yetiştiren kurumlar olarak görmekte fakat millî kültür çerçevesinde vatansever olarak yetiştirilmediği takdirde memleketin felaket içinde kalacağı tehlikesine de işaret ederek şunları söylemektedir:

"Milletin zekâ ve iradesini temsil eden, ancak bu seçkin fertlerdir. O hâlde, millî tipi kütüphanelerde kafa yoran gayr-i millî bilgiye sahip âlimlerde değil, temsil edici bir mahiyeti haiz olan deha tipinde aramamız lâzım gelir. Sosyologlara göre bir milletin seviyesi, millî dehasının seviyesidir. Millî deha ise, hiç bir fertte, hatta dâhi adını verebileceğimiz büyük şahsiyetlerde bile tamamıyla beliremez. Her fert, millî güneşten küçük bir parıltıyı aksettirir; dâhiler, bu parıltılardan büyük bir kısmını bir adese gibi ruhlarının mihrak noktasında toplayanlardır. Böyle bir mihrak noktasında sıkışan millî şualar, evvelce yakıcı bir hassaya sahip olmadıkları hâlde, şimdi, yakıcı bir mahiyet alırlar. Dâhilerin fertler üzerindeki büyük tesirleri, bu suretle açıklanabilir. Bununla beraber, bizim gibi dâhileri ortaya çıkarmış milletlerde fertlerin göremediği, fakat ruhlarının bir nev'i meydana çıkarışıyla sezildiği, bir millî güneş mevcuttur. Bu millî

güneş, millî deha dediğimiz şeydir ki, onu aramak kültürcülerin borcu olduğu gibi, onu çocukların ruhuna doldurmak da mürebbinin vazifesidir” (Gökalp, 1973, s.52-53).

Bir milletin zekâsını âlimlerin, kalbini şairlerin ve iradesini de filozofların oluşturduğunu söyleyen Gökalp’a göre bunların toplamından da kültür oluşmaktadır (Gökalp, 1973). Bir milletin aydınları, fikir adamları, o milletin seçkinleridir. Seçkinler, yüksek bir eğitim ve öğretim görmüş olmakla, halktan ayrılmış olan şahsiyetler olarak halka doğru gitmek durumundadırlar (Mazlum ve Gölbaşı, 2009). Memleketimizde, yalnızca halk milli kültüre sahip olduğundan seçkinler, halka giderek onlardan milli kültürü alacaklar ve sahip oldukları medeniyeti halka götüreceklere (Parla, 1989). Türk aydınının görevi, yabancı kültürlerin etkisiyle kabuğuna çekilen halkın manevi varlığını yeniden keşfetmektir (Alkan, 1987). Aydınların halka gitmesiyle halkla bütünleşme gerçekleşecek, bu ise, dâhilerin yetişmesini sağlayacaktır. Aydınlar yalnız düşünce varken, dâhilerde güçlü düşünce bulunmakta bu sebeple aydınlar kararsızlık yaşarken dâhilerde düşüncede kalmakta eyleme dönüşmemektedir (Duru, 1975; Türkdoğan, 2005).

Gökalp, üniversiteyi milli eğitimin kuruluşunda öncü olarak kabul etmekte, yeniliklerin de üniversiteden başlayarak öğretmen okulları, orta ve ilköğretime inmesi gerektiğini ifade etmektedir. (Alkan, 1987). Bu noktada büyük adamların devreye gireceğini ve bunlarında din mübeşşirleri, büyük kahramanlar gibi güçlü iman ve iradeye sahip müceddidler ve medeniyette büyük yeniliklere muvaffak olan mübdiler olacağını vurgulamaktadır (Gökalp, 2003). Reformcular, duygu birliğinden doğup, milletin yaratıcı hayal gücünü oluştururlarken İcatçılar ise, uzmanlıklara ayrılarak milletin yaratıcı zekâsını temsil etmektedirler (Ülken, 1966). Gökalp’a göre toplumsal vicdan ve kültür, dahiler tarafından temsil edildiği için sosyologların dâhilerin yetişmesini sağlayacak ortamı sağlamaları gerekmektedir. Çünkü sosyologlara malik olmayan bir kavim yürüyeceği yolu doğru tayin edemez (Gökalp, 2003).

Osmanlı aydınlarının Türk halkına kıymet vermemelerinden dolayı ikiliklerin meydana geldiğini belirten (Mazlum ve Gölbaşı, 2009), Gökalp, seçkinlerin milletin harsından kaçtıkları için Osmanlı’nın son zamanlarında gerekli başarıyı sağlayamadığını ortaya koymaktadır (Gökalp, 1977a) . Seçkinler kendilerinde var olan medeniyeti halka aktarmak ve noksan olan harsı onlardan almak yoluyla bir ülkenin ilerlemesini sağlayabileceklerdir.

“Maarifin her kademesindeki öğretim kurumlarının arzu edilen seviye ve ahenge kavuşturulmasının yegâne şartı, Darülfünununun ıslah edilerek oradan mezun ileri görüşlü ilim adamı ve güzidelere sahip olmaktır. Hem bu sadece eğitim müesseselerine münhasır bir şart değil aynı ölçüde milletin birlik bütünlük ve ahenk içinde medenileşmesinin de temel şartıdır” (Sönmez, 1999, s.38).

Gökalp’a göre Millet, dimağıyla zekâsıyla ve ideolojisi ile güzidelere (seçkinlere) benzemektedir. Hükümet dimağ olarak kabul edilmez sadece güzidelere attığı fikirleri kabul ederek uygular. Bu sebeple asıl hükümet güzidelere (Türkdoğan, 1970, s.26). Gökalp, güzide-halk ilişkisinin bütünleşmesinden yana tavır sergilemekte ve güzidelere

statülerinin doğuştan ziyade başarıya dayanmakta olduğunu vurgulamaktadır. Demokratik toplumlarda seçkinlerin görevi, halktaki bilinçsiz fikirleri bilinçlendirerek halkın idareye katılmasını sağlamak olduğunu belirten Gökalp'a göre kalkınmamızın şartı, kökünü dışarıdan alan ideoloji aydınlarının yerine, kökü ülkemiz gerçeklerine dayanan "milli aydın"ların desteklenmesidir (Türkdoğan, 1970).

"Memlekette ilim derinleşerek bilginlerin sayısı arttıkça, orta öğretim ve en sonra ilim dallarında ihtisaslaşma baş gösterecek, herkes ayrı bir ilim dalı ile uğraşmaya başlayacaktır. Maarif teşkilâtı ilmin bu evrim tarzına ister istemez bağlıdır. Kültürü ilerlemiş milletlerde maarif reformuna aşağıdan başlanabilir. Çünkü o kültür çevresinde yetişen ilkokul öğretmenleri millete o eğitimi verebilirler. Fakat bizde henüz ideal birliği kurulamamıştır. İlk ve orta öğretmenlerinin telkin edeceği idealleri, ilim metodlarını üniversite hazırlayacaktır. Çünkü her şeyden önce memlekette bir ilim havası ve çevresi kurulmalıdır ki eğitimciler ondan yardım isteyebilsinler. Demek ki maarifte okullar mantıkî sıraya göre aşağıdan yukarıya doğru gidiyorsa da, bunun her devresinde ilim yüksek zümreden aşağı doğru iniyor. Aşağısını düzeltmek için önce yukarıyı yapmak gerekiyor. Emrullah Efendi'nin demek istediği bu idi sanıyoruz" (Ülken, 1966, s.194-195) diyen Ziya Gökalp Milli Elitlerin yetiştirilmesinin mümkün olduğunu ve bunun devletlerin geleceğini kurtarma adına zorunlu olduğunu ifade etmiştir.

Gökalp, elitlerin üniversite tarafından devletin her türlü meselelerinin çözümüne katkı sağlamak amacıyla yetiştirilmesini demokrasinin temel unsuru olarak kabul etmektedir (Sönmez, 1999). Gökalp'a göre, üniversite en önemli eğitim kurumu olduğu için mükemmel bir üniversite olmadan diğer kademelerde ilerleme mümkün olamaz (Adanalı, 2004). Eğitimimizin düzeltilmesi millileşmesi ile mümkündür (Celkan, 1990). Milli Maariflerin oluşturulabilmesini ise içtimai ilimleri tedris edenlerin içtimaiyat usulünü bilmesiyle mümkün olacağını vurgulayan Gökalp (Gökalp, 1964); eğitim reformlarının başarısız olmasının sebebini, kültür ve medeniyet arasındaki çatışmalar ve talim-terbiyedeki ikilik olarak görmüş, Askeri okullarda ortaya konulan reformun başarıya ulaşmasını ise milli terbiye ve uluslar arası talim ayırımına gidilerek sağlandığını bu sebeple reform hareketlerinde bu okulların Milli elitler yetiştirmede örnek alınması gerektiğini vurgulamıştır (Adanalı, 2004). Elitlerin yetiştirilmesi ise idealist ve milliyetçi bir sistem içerisinde gerçekleştirilmeli ki, halkın milli çıkarlar açısından bilinçlendirilmesi görevi tam olarak ortaya konabilsin (Türkdoğan, 1970). Milliyetçi bir terbiye düzeni ise, öncelikle millî bilgilerimizin oluşması, sonra da okullarımıza sokulması ile mümkün olacaktır (Gökalp, 1973).

Gökalp, eğitimi çocuklara gereken ilk bilgilerin ve mesleğe yönelik bilgilerin öğretimi olan öğretici öğrenim ve Edebiyat, Felsefe ve Sosyoloji derslerinden oluşan ve milli kültürü kuvvetlendiren derslerin verilmesini ise eğitici öğretim olarak kabul etmekte ve bu derslerin önemine değinmektedir (Celkan, 1990). Eğitim sistemimizin çocuklara milli kültürü verebilecek ulusal bir niteliğe sahip olması ve vatanına önderlik edecek elitlerin yetiştirilmesini sağlamaya özen gösterecek tarzda düzeltilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Alkan, 1987). Sosyoloji dersinin ilkokulda dahi verilmesinin faydalı olacağını (Celkan, 1990) belirten Gökalp'a göre: liselerde hissi eğitim ile fikri eğitimin birlikte verilmesi, milli karakter ve ilim zihniyetinin gençlerde

oluşmasını sağlayacaktır (Gökalp, 1973). Millî bilgi ve millî kültür oluşturulmadan ve müspet ilimleri okutacak gerçek âlimler yetiştirmeden, akademi oluşturulmaz. Üniversite, millî maarifi tesise çalışan bir fabrika, Akademi ise, millî kültürü korumaya yarayan bir müze hükmündedir. Üniversite, millî maarifi tesis ederek sultaniler ve ilkokullara yaymakta; akademi ise, muhafaza etmektedir. Bundan dolayı, üniversite gelişmeden, sultaniler ve ilkokullar bir ilerleme gösteremez (Gökalp, 1964).

IV. Milli Elit Yetiştirme ve Mümtaz TURHAN

Kültür ve medeniyet bağlamında Gökalp'ın fikirlerini önemseyen Turhan'da Emrullah Efendi ve Gökalp ile Milli elitlerin yetiştirilmesi konusunda görüş birliği içerisinde. O'na göre ülkemizin asıl davası garplılaşmadır. Bu halledilmedikçe hiçbir sorun kökünden çözülemeyecektir. En alt seviyedeki hizmetçiden birinci sınıf ilim adamına kadar ihtisaslaşma olmadan memleketin sorunları çözülemez (Öztürkmen, 1968). Türkiye, en kısa zamanda garplılaşmak ve kalkınmak zorunda olduğu için, elit insan yetiştirmek zorundadır. Çünkü elit insanlara sahip olmadan ilerlemek imkânsız görünmektedir (Turhan, 1959). Memleketin asıl sorununun münevverlerin iyi yetişememesinde olduğunu ifade eden Turhan'a göre (Turhan, 1954) birinci sınıf ilim adamları yetiştirilmeden daha aşağı seviyelerin yetişmesi mümkün olmamaktadır (Turhan, 1965). Bu sebeple ülkenin bir an önce bu güzide insanları yetiştirmesi kaçınılmaz bir durum olarak görülmektedir.

İhtiyaçtan fazla ilim adamı yetiştirmeden Üniversitelerin gelişemeyeceğini ifade eden Turhan bu sorunun çözümüyle ilgili şunları söylemektedir:

“Eğer bir Üniversitede yüksek kaliteli ilim adamları ekseriyeti teşkil etmiyorsa, dışarıda yetişmiş olanlarla bunların sayısını çoğaltmak mümkün değilse, böyle bir üniversiteyi ıslah etmek veya onun milletlerarası seviyeye yükseleceğini beklemek beyhude olur. Bu tip bir üniversitenin, hangi rejime tâbi olursa olsun, dış bir yardıma kavuşmadan kendi kendisini ıslah etmesi de beklenemez. Zira hiç bir ilim adamı kendisinin erişemediği bir seviyeye başkasını ulaştıramaz. Kimse bilmediği bir şeyi başkasına öğretmez” (Turhan, 1967, s.12). Dolayısıyla birinci sınıf ilim adamlarının yetiştirilmesi noktasında Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi gerekmektedir (Turhan, 1954).

Bir maarif sisteminin kalitesinin seçim mekanizmasıyla ölçüleceğinin önemine değinen Turhan, seçimlerde yüksek tahsil için uygun ve elverişli olanların seçilip geri kalanların teknik ve meslek okullarına sevk edilmesi gerektiğini ve elitlerin böylelikle ortaya çıkarılarak daha iyi yetişmelerinin sağlanacağını vurgulamıştır. Çünkü yapılan araştırmalar milletin % 15-20'lik bir kısmının üniversitede eğitim görebilme kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir (Turhan, 1967). Elit kişileri yetiştirebilmek için önce keyfiyete ehemmiyet verilmeli sonrasında ise üstün yetenekli insanların seçilmesini sağlayacak bir seçme ve eleme sisteminin uygulamaya konulması gerekmektedir (Sönmez, 1999). Bu şekilde Öncelikle bilim adamlarının yetiştirilmesi sağlanacak ve bilimin toplumun işleyişine dâhil edilmesi gerçekleştirilmiş olacaktır (Başak, 2009).

Yukarıda ifade edilen durumlar gerçekleştirildiğinde ise memleketin ilerlemesini sağlayacak olan güzideler ortaya çıkmış olacaktır. İşte Milli maarifin istediği şeyde budur.

Turhan'a göre geri kalmış memleketler için en büyük tehlike, ilmi değişmez sanarak belirli bir tahsilden sonra aydınların, henüz başlangıç merhalesinde duraklayıp, her şeyi bildiklerini zannetmeleridir (Turhan, 1980). Dünya değişim üzerine kurulduğu için, dün kabul edilen gerçeklikler bugün değerini yitirebilmektedir. İlim zihniyeti insanların hareket ve davranışlarında bir ölçü olmalıdır (Çelik, 2011). Bir memlekette hakiki ilim yerleşmeden o milletin refah seviyesine ulaşamayacağını söyleyen Turhan'a göre temel sorun tahsil sistemimizden kaynaklanmaktadır: "*Çünkü memleketin bugünkü asıl derdi okuma yazma bilenlerin adedinin azlığında değil, münevverlerin iyi yetişmemiş olmasındadır. Bugün duyulan hakikî sıkıntı, en küçük teknik ihtisastan en yüksek ilmi ihtisasa varıncaya kadar memlekette kâfi derecede mütehasısın bulunmamasından ileri gelmektedir. ... Buna mukabil her sahadan olmak üzere eğer beş yüz tane birinci sınıf ilim adamımız olabilse ve onların memleket işlerinde fikirleri alınsa çok kısa bir zamanda Türkiye'nin çehresi değişebilir ve birinci derecede medenî bir memleket olurdu. Bunların yetişmesinin memlekette ilk tahsilin yayılmış olmasına bağlı bulunduğu iddiası ise tamamıyla asılsız, esasız, hakikat ve realiteye dayanmayan bir mugalâta ve gafletten başka bir şey değildir*" (Turhan, 1954, s.17) diyerek yapılması gerekenin üniversitenin bir an evvel ıslahı olduğunu belirtmiştir.

Elitlerin yetiştirilmesi konusunda eğitim sisteminde ciddi bir seçim yapılmasının önemine de değinen Turhan'a göre liselerin teknik ve meslek liselerle birlikte bir bütün olarak ele alınması zaruridir. Teknik ve meslek liselerinin sayısının çoğaltılması ve cazip hale getirilmesi, diğer liselere öğrenci seçimini kolaylaştıracak hem de ülkenin kalkınmasını sağlayacak ara elemanlarda yetiştirilmiş olacaktır (Turhan, 1967). Liselerde belirli bir seviye yakalandıktan sonra üniversite aşamasında da seçimler yapılarak istenilen tarzda elitlerin yetiştirilmesi mümkün olacaktır.

Üniversite eğitimi için ise ciddi bir seçim yapılmalıdır. Bu seçim üniversitede tahsil yapabilecek kabiliyet ve formasyona sahip olanları belirleyecek olan biri kabiliyet, diğeri bilgi olmak üzere iki ayrı testten oluşan ve bütün Türkiye'de aynı anda uygulanacak olan standart bir imtihandır. Kabiliyet testi, bütün talebelere, belirli zekâ seviyesinin üstündekileri belirlemek için uygulanmalı, genel olan bu testi kazananlara uygulanacak olan ikinci test ise üniversite tahsili için zarurî olan bilgi seviyesini kontrol etmeli ve bölümler tarafından yapılmalıdır. Testlerin hazırlanması ve uygulanmasında ise uzman psikologların sevk ve idaresi ile üniversitede izdiham önlenip üniversitenin seviyesi yükseltilebilecektir (Turhan, 1967). Medeni memleketlerde çocukların daha ilk tahsilin sonunda istidadına uygun bir mesleğe yönlendirildiğinden bahseden Turhan, bizde ise çocukların ne kadar istidatsız olursa olsun mektebini hatta üniversiteyi bile bitirebildiğini ifade etmektedir (Turhan, 1954). Böyle bir sistem ise elitlerin yetiştirilmesi için gerekli olan paranın beyhude harcanması anlamına gelmektedir.

Turhan'a göre üniversite reformu için iki yol vardır (Turhan, 1967):

1. Üniversitenin yüksek bir seviyeye erişip görevlerini gerçek manada yapabilmesi için çok sayıda, üstün kaliteli ilim adamlarını yetiştirmekle işe başlaması.
2. Üniversite bünyesinde aksaklıklar doğuran başta fakülteler arası dengenin kurulması gibi diğer şartların düzeltilmesi.

Turhan, üniversite öğrencileri için en büyük problemlerden birisi olan barınma olanaklarının ise kolejler tarzında yurtlar açılarak çözüleceğini ve bu durumun öğrencileri öğretim üyelerinin kontrolüne alarak yetiştirmesine fırsat tanıdığı için faydalı olacağını belirtmiştir (Turhan, 1967).

“Bir milletin maarif teşkilât ve sistemini modern bir orduya benzetirsek: Birinci sınıf bir kurmay heyetinden, her sınıftan iyi yetiştirilmiş bir subay kadrosundan, en son model teçhizat ve silâhlardan mahrum, sayısı ne olursa olsun sadece erlerden teşekkül etmiş bir ordu, nasıl kuru bir kalabalıktan ibaret ise ve mensup olduğu memleket müdafaasının esaslı bir unsuru olacak yerde düşman top ve tüfeklerine sadece yem olmağa mahkûm ise; hedefsiz, gayesiz bir sistem içinde umumî tahsil modasına tâbi tutularak yetiştirilen bir münevver kütlesi de memleket kalkınmasının bir amili değil onun iktisaden yıkılmasının bir sebebi olacaktır.” (Turhan, 1954, s.20). Bizim ihtiyacımız olan okur-yazar olan insanlar değil, üstün yeteneklere sahip en zor dönemlerde ortaya çıkıp, memleketini kurtarabilecek ve kalkınmasını sağlayabilecek birinci sınıf ilim adamlarıdır (Çelik, 2011). Birinci sınıf ilim adamlarının yetişmesi ise üniversiteler sayesinde olmaktadır. Bu sebeple üniversitelerin öncelikle ıslah edilmesi eğitim sistemi açısından mühimsemelidir.

“Hakikî bir üniversitenin yokluğu bir memleketin kalkınmasına, ilerlemesine mâni olabilir, fakat seviyesi düşük bir üniversite o memleketi muhakkak mahva götürür” (Turhan, 1967, s.49)”

V.Sonuç ve Öneriler

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki her ülke nüfusu içerisinde deha seviyesinde insanlar mevcuttur. Bu bireylerin eğitilmesi, devletin geleceğini şekillendireceğinden normal bireylerin eğitilmesinden daha öncelikli olmak zorundadır. Platon ile başlayan yetenekli insanların devlet yönetimi için yetiştirilmeleri düşüncesi Aristo ile devam etmiş, Osmanlı’da devşirme usulü ile birlikte Enderun mektebinde uygulama imkânına kavuşmuştur. Bu anlayış tarihin çeşitli dönemlerinde farklı şekillerde adından söz ettirmiş ve ülkemiz için ise Emrullah Efendi’nin ‘Tuba Ağacı Nazariyesi’ ile günümüze kadar etkisini sürdürmüştür.

Toplumsal veya siyasi değişikliklerin halk tarafından algılanması noktasında özellikle seçkinlerin varlığı önemli bir etken olmuştur. Bu durum üstün yeteneklere sahip seçkin insanların devletin geleceği adına seçilip en iyi eğitimi almalarının sağlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Çelik, 2011).

Elit, her şeyden önce bölgesel sınırları aşmış bir insanlık değeri olduğu için insanlık öğrendiklerinin çoğunu ondan öğrendiğinden böyle nitelikli insanların ortaya çıkmasına

şiddetle ihtiyaç vardır (Schopenhauer, 2009). Böyle insanlar sayesinde önemli olan icatlar meydana gelmiş ve gelecek nesiller daha iyi bir şekilde yetişebilmiştir.

Eğitimde temel ilke; bireyin kapasitesi ölçüsünde ve yeteneği doğrultusunda bir eğitime tabi tutulması olmakla birlikte üstün yetenekli çocukların eğitilmesi, o toplum için stratejik bir önem arz etmektedir (Bilgili, 2000). Sayıları az olan bu bireyler, özellikleri bakımından bir milletin hayat damarlarından birini teşkil etmektedirler (Aydın, 1994). Toplumsal ve iktisadi kalkınma açısından seçkin insanların önemini kavramış olan milletler, tüm olanaklarını seferber ederek, bunların en iyi şartlarda yetişmelerini sağlamışlardır. Çabalarını bu çerçevede yoğunlaştıran ülkeler, bilim ve teknoloji alanında hedefledikleri yerlere ulaşmışlardır (Ekinci, 2003). Bütün insanlar, toplumun en kıymetli güç kaynağı olmalarına rağmen bu kaynağın en önemli tabakası, üstün yeteneklilerdir. Üstün yeteneklilerin zamanında teşhis edilerek onlara en uygun eğitimin verilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde diğer insanlar içerisinde toplum için telafisi mümkün olmayan bir kayıp haline gelecektir (Enç, Çağlar ve Özsoy 1981). Bu durum Osmanlı'da Enderun Mektebi ile sağlanmaya çalışılmıştır.

Gökalp'a göre, kökenlerine, memleketlerine bakılmaksızın her insana, istediği eğitimi alma ve kendi yetenekleri ve millete bağlılığı temelinde liderlik seviyesine yükselme imkânı sağlanan demokrasilerde gerçek elitler ortaya çıkabilir (Karpat, 2009). Gökalp gibi Turhan'da elitlerin yetiştirilmesi için gerekli olan ilmi muhitin hazırlanması gerektiğini vurgulamaktadır (Çelik, 2011).

Emrullah Efendi'den itibaren ciddi bir şekilde tartışılan milli elitler yetiştirme düşüncesi gerek Ziya Gökalp ve gerekse Mümtaz Turhan tarafından benimsenmiş ve ülkenin kalkınmasının temeli, bu düşüncede görülmüştür. Gerçekten de günümüzde de devletlerin bir bütçe çerçevesi içerisinde faaliyetlerine yön verdiği düşünülürse bu bütçelerin öncelikle seçkin insanların yetiştirilmesi için kullanılması gerekliliği şüphe götürmez bir gerçek olarak görülmektedir. Milli elitler kültür ve medeniyet bağlamı içerisinde gerektiği gibi yetiştirilip milli bir eğitim sistemi kurulduğu zaman elit ve halk bütünleşmesi gerçekleşecek ve devlet, diğer devletler karşısında her tür kuvvete kadir olacaktır. Bu sebeple aşağıdaki önerilerin dikkate alınarak eğitimdeki gelişmelerin takip edilmesi gerekmektedir (Çelik, 2011; 141-143):

Gelişmekte olan ülkelerin yönetici kadrolarını ve aydınlarını öncelikle yetiştirmesi iktisadi ve siyasi açıdan önem arz etmektedir.

Üniversite açmadan önce, iyi bir planlamanın yapılması, fiziki mekânların temini ile birlikte iyi yetişmiş eğitimcilerin bulunmasına özen göstermek, üniversitenin ülkemizde bilimsel ve yönetsel açıdan özgürleşmesine, hatta öğrencilerin istedikleri hocalardan ders almalarının sağlanarak eğitimde niteliğe verilen önemin en üst düzeyde gerçekleştirilmesine çalışılmalıdır.

Okullarımızda milli bir eğitim vererek, gençlerin milli bir şuura sahip olmalarının sağlanmasına çalışılmalıdır.

Eğitimde eşitlik ilkesinin herkesin sahip oldukları yetenek ve kabiliyetleri ölçüsünde eğitim alması gerektiği şeklinde anlaşılması gereklidir. Mademki adalet istiyoruz o halde eğitimde de adaletli davranarak belirli seçim mekanizmalarını çalıştırarak herkesin gücü,

zekâsı ve yeteneği nispetinde eğitimden pay almasını sağlamalıyız. Ülkenin kaynaklarının zorunlu eğitimden ziyade, devlete faydası olacak üstün insanların yetişmesine öncelikli olarak harcanması, iktisadi, siyasi ve ahlaki bakımdan daha yararlı olacaktır. İstemediği bir işi yapan bir işçi işinde ne derece başarılı olursa istemediği ve zihinsel olarak yeterli olmadığı halde zorla okutulan insanlardan acaba devletimiz neler beklemektedir? Yüksek zihinlerle düşük zihinleri aynı seviyede tuttuğunuz zaman, eşitlikten ziyade bir eşitsizlik söz konusu olacaktır. Ülkenin kaynakları bu şekilde heba edilirse hükümetin dimağı olan güzidelerin yetişmesi mümkün olmayacaktır. Tarihe yön veren buluşların seçkin insanlar tarafından yapıldığı düşünüldüğünde milyonlarca insanın vasat seviyeye getirilmesinin ülke kalkınmasına hiçbir katkısı olmadığı görülecektir.

Üniversite için iyi bir seçim mekanizması geliştirilmeli ve her bölüm alacağı öğrenciyi genel bir sınav sistemi sonrası o bölümün yapısına uygun bir sınavla almalıdır.

Ülkemizin büyük masraflarla yetiştirmiş olduğu ilim adamlarının refah seviyelerinin yükseltilmesi gerekmektedir. Gökalp'ın dediği gibi bir memlekette güzidelere gerekli kıymet verilmezse ilim de kıymetli olmayacak, güzideler, maaş ve mevki bakımından ne kadar yükseltilirse ilmin kıymeti de o derece artacaktır.

Birinci sınıf ilim adamlarının askerlik hizmeti açısından da muaf tutulması gerekmektedir. Üniversiteler bugün kadro bulmakta zorlanırken öğretim üyeleri, öğretmen yerine askerlik hizmetini yapmak üzere orduya alınmakta ve ilimden uzaklaştırılmaktadırlar. Ülkenin kalkınmasına üstün katkıları olacak bu insanların öğretmenlikte olduğu gibi askerlik hizmetlerini hiç olmazsa üniversitelerde yapmaları sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- Adanalı, A.H. (2004). “Ziya Gökalp’ın Eğitim Felsefesi Ve Yüksek Eğitim Hakkındaki Görüşleri”. *A.Ü.İ.F. Dergisi*, 45 (1), 57-70.
- Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Akyüz, H. (2001). *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Akyüz, Y. (1999). *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999’a)* (7. Baskı). İstanbul: Alfa.
- Alkan, C. (1987). “Eğitimci Ziya Gökalp”, *A.Ü.E.B.F. Dergisi*, 20 (1), 231-244.
- Arslan, A. (2007). *Elit Sosyolojisi*, Ankara: Phoenix.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük (10. Baskı)*. Ankara: TDK.
- Aydın, S. (1994). *Eğitime Farklı Bir Bakış*. İzmir: T.Ö.V.
- Aytaç, K. (1998). *Avrupa Eğitim Tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı.

- Bahadır, O. (Mayıs 2007). “1933 Üniversite Reformu Üzerine Düşünceler”. *Tüba Günce*, 36.
- Bakır, K. (Mayıs, Haziran, Temmuz 2008). “II. Meşrutiyet Döneminde Milli Seçkincilik Ve Eğitim: Emrullah Efendi Tuba Ağacı Nazariyesi”. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 45, 197-213.
- Başak, S. (2009). *Mümtaz Turhan'dan Günümüze Üniversite Problemi Mevcut Durum ve Öneriler*. Aramızdan Ayrılışının 40. Yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu 02-03- Kasım 2009. Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü. 146
- Bereday, Z. F. (1973, May). History Of Educational Thought İn Sociological Overview. *Studium*, IV, [Http://Sunzi.Lib.Hku.Hk/Hkjo/View/32/3200072.Pdf](http://Sunzi.Lib.Hku.Hk/Hkjo/View/32/3200072.Pdf) Adresinden 13 Kasım 2009 Tarihinde Alınmıştır.
- Bilgili, A. E. (2000). “Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi Sorunu, Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı”. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, İstanbul.
- Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi “Araştırmalar”*, Ankara: Anı.
- Bottomore, T B. (1997). *Seçkinler ve Toplum*. Erol Mutlu (Çev.). Ankara Gündoğan.
- Brezis, E. S. (2010, May). Globalization And The Emergence Of A Transnational Oligarchy. *United Nations University World İnstitute For Development Economics Research*, 1-25.
- Celkan, H. Y. (1990). *Ziya Gökalp'in Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Çelik, İ. (2011). *Türk Eğitim Düşüncesinde Elit Eğitimi Akımı*, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri/ Eğitim Programları Ve Öğretim Bilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- Dural, A. B. (Aralık 2006). “Nurettin Topçu'da Eğitim Düşüncesi”. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 48-70.
- Duru, K. N. (1975). *Ziya Gökalp*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Ekinci, A. (2003). “Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (6).
- Emrullah Efendi. (1326,[1910]). Tedrisat-I İbtidaiye. *Mülkiye*, 23, 43-64.
- Emrullah Efendi. (1326,[1910]). Terbiye ve Esasları. *Sırat-ı Müstakim*, 16, 248-250.
- Emrullah Efendi. (1328,[1912]). *Dârü'l-Fünûn Nizamnamesi Esbâb-ı Mucibesi*, İstanbul.
- Enç, M. (1973). *Üstün Beyin Gücü*. Ankara: Kalite.
- Enç, M. Çağlar, D. Özsoy, Y. (1981). *Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Ergin, O. (1942). *Türkiye Maarif Tarihi I-V*. İstanbul: Osmanbey.

- Ergün, M. (1982). Emrullah Efendi Hayatı - Görüşleri – Çalışmaları. *A.Ü.D.T.C.F. Dergisi*, 30 (1-2), 7-35.
- Ergün, M. (1996). *İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1913)*. Ankara: Ocak.
- Ergün, M. (2009). *Bilgi Toplumunda Öğretmen Yetiştirme*. Erişim Tarihi 14 Aralık 2009, <http://www.egitim.aku.edu.tr/Ergun6.htm>
- Feridun Vecdi. (11 Haziran 1912). Tedrisat Meselesi, *Hak Gazetesi*.
- Feridun Vecdi. (1338). Ne Yetiştirmek İstiyoruz? *Anadolu Terbiye Mecmuası*, 1 (6), 171-175.
- Feridun Vecdi. (16 Haziran 1912). Tedrisat Meselesi, *Hak Gazetesi*.
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı. (1987). *Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri ve II. Murat*. İstanbul: Acar.
- Genelkurmay Başkanlığı. (1930). *Türk Ordusunun Eski Seferlerinden İki İmha Muharebesi: "Çaldıran" ve "Ridaniye"*. İstanbul: Askeri.
- Gökalp, Z. (1964). *Milli Terbiye ve Maarif Meselesi*. Ankara: Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği.
- Gökalp, Z. (1973). *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I*. Rıza Kardeş (Haz.). İstanbul: Milli Eğitim.
- Gökalp, Z. (1976). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Tavıllı.
- Gökalp, Z. (1977a). *Makaleler IV*. Ferit Ragıp Tuncor (Haz.). Ankara: Gündüz. 149
- Gökalp, Z. (1977b). *Malta Konferansları*. Fahrettin Kırzioğlu (Haz.). Ankara Kültür Bakanlığı.
- Gökalp, Z. (2003). *Cemiyette Büyük Adamların Tesiri*. Mehmet Kanar (Haz.). Sosyoloji Araştırma Merkezi İçtimâiyât Mecmuası, 1-6, 1917, İstanbul.
- Gömeç, S. (1996). *Kagan ve Katun*. A.Ü.D.T.C.F. Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, 18 (29), 81-90.
- Hare, R. M. (2002). *Düşüncenin Ustaları Platon*. Işık Şimşek, Bediz Yılmaz (Çev.). İstanbul: Altın Kitaplar.
- Heyd, U. (1980). *Ziya Gökalp, Türk Milliyetçiliğinin Temelleri*. Cemil Meriç (Çev.). İstanbul: Sebil.
- İhsanoğlu, E. (1993). *Dârû'l-Fünûn*. T.D.V.İ.A.
- İnal, K. (1996). *Eğitimde İdeolojik Boyut*. Ankara: Doruk.
- İpşirli, M. (1995). *Enderun*. Diyanet İ.A. Cilt XI, (185-187). İstanbul: D.İ.A.
- Johnston, J. S. (1998, Winter). Nietzsche As Educator: A Reexamination. *Educational Theory*, 48 (10), University of Illinois Board of Trustees.
- Kanad, H. F. (1963). *Pedagoji Tarihi I*. İstanbul: Milli Eğitim.

- Kansu, N. A. (1932). *Türkiye Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme II. Kitap*. İstanbul.
- Karpat, K. H. (2009). *Osmanlı'dan Günümüze Elitler Ve Din*. İstanbul: Timaş.
- Kazıcı, Z. (1995). *Emrullah Efendi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 11, Ankara.
- Kemal, N. (1968). *Yavuz Sultan Selim*. İstanbul: Ötüken.
- Koçer, H. A. (1974). *Eğitim Sorunlarımız Üzerine İncelemeler ve Düşünceler*. Ankara.
- Ligeti, L. (2008). *Tarihte Türk Yurtları*. İstanbul: Örgün.
- Mazlum, A. Gölbaşı, H. (2009). *Türk Toplumunun Çağdaşlaşmasının Kavşak Noktasında İdealist Bir Dava Adamı Ziya Gökalp: Aydın Kavramı*. Zeitschrift Für Die Welt Der Türken, 1, No: 1, 221-238.
- Miller, B. (1931). *Beyond The Sublime Porte*. New Haven: Yale University.
- Öymen, H. R. (1969). *Doğulu Ve Batılı Yönü İle Eğitim Tarihi I*. Ankara.
- Özakupınar, Y. (1998). *Kültür ve Medeniyet Üzerine Denemeler*. İstanbul: Ötüken.
- Öztürkmen, N. (1968). *Kalkınan Türkiye'de Eğitim ve Gençlik: Anket-Röportaj; Yüze Yakın Öğretim Üyesi, Eğitimci, Politikacı, ve Gazeteci Yazarlarımızın Bu Konudaki Görüşleri*. Ankara: Başnur.
- Özyılmaz, Ö. (1993). "Medreselerin Bozulma Sebepleri ve Bunların İslahı Yönünde Yapılan Çalışmalara Kısa Bir Bakış". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 5 (5), 133-150.
- Pareto, V. (2005). *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*, Merve Zeynep Doğan (Çev.). Ankara: Doğu Batı.
- Parla, T. (1989). *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*. İstanbul: İletişim.
- Platon, (2002). *Devlet*, Hüseyin Demirhan (Çev.). İstanbul: Sosyal.
- Polat, S. (2009). *Türkiye'de Eğitim Politikalarının Fırsat Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri*. DPT-Uzmanlık Tezleri, Ankara.
- Sakaoğlu, N. (1993). *Osmanlı Eğitim Tarihi*. Ankara: İletişim.
- Schopenhauer, A. (2009). *Seçkinlik ve Sıradanlık Üzerine*. Ahmet Aydoğan (Çev.). İstanbul: Say. Sesli,
- Sönmez, S. (1999). *Prof. Dr. Mümtaz Turhan ve Eğitimle İlgili Düşünceleri*, Erzurum: Kâzımkarabekir Eğitim Fakültesi.
- Şenel, A. (1999). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Tansel, S. (1969). *Yavuz Sultan Selim*. Ankara: Milli Eğitim.
- Taşdemirci, E. (2001). 1936 Yılında Sovyet Rusya'da Yüksek Öğretim Hakkında Hazırlanmış Bir Rapor ve Bu Raporun Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Tarihi Bakımından Önemi. *E.Ü. S.B.E. Dergisi*, 11, 1-37.

- Tekeli, İ. (Mayıs 2007). Türkiye’de Üniversite Anlayışının Gelişimi Cumhuriyet Öncesinde Üniversite Kavramının Ortaya Çıkış ve Gerçekleştirilmesinde Alınan Yol. *Tüba Günce*, (36),2
- Turhan, M. (1954). *Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri*. İstanbul: Bedir.
- Turhan, M. (1959). *Garblaşmanın Neresindeyiz?*. İstanbul: Türkiye.
- Turhan, M. (1965). *Atatürk İlkeleri ve Kalkınma*. İstanbul: Şehir.
- Turhan, M. (1967). *Üniversite Problemi*. İstanbul: Yağmur.
- Turhan, M. (1980). *Bütün Eserleri 1: Garpllaşmanın Neresindeyiz?*. İstanbul: Yağmur.
- Türkdoğan O. (1970). *Ziya Gökalp Sosyolojisinde Bazı Kavramların Değerlendirilmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Türkdoğan O. (1998). *Ziya Gökalp Sosyolojisinin Temel İlkeleri*. İstanbul: M.Ü.İ.F.V.
- Türkdoğan O. (2005). *Ulus-Devlet Düşünüğü Ziya Gökalp*. İstanbul: IQ.
- Uğur, A. (1989). *Yavuz Sultan Selim*. Kayseri: E.Ü.S.B.E. Yayınları.
- Ünder, H. (1993). Platon’un Devlet’inde Eğitim ve İnsan Doğası. *A.Ü.E.B.F. Dergisi*, 26 (1), 185-201. 154